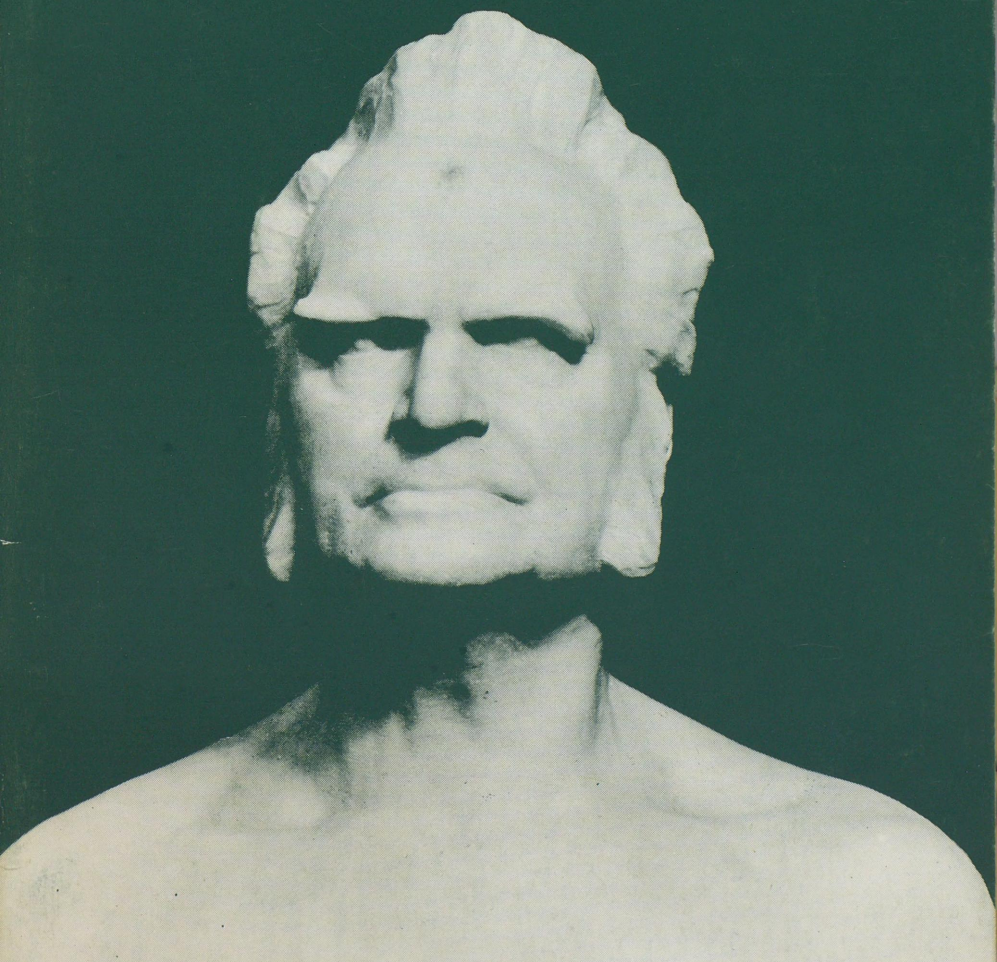

RIKSTEATRET

Bjørnstjerne Bjørnson

OVER EVNE

VINTEREN/VÅREN 1973

WENCHE FOSS og PER SUNDERLAND
som Klara og Adolf Sang.

VEL MØTT!

Det har lenge vært vår drøm å sette opp Bjørnstjerne Bjørnsons sentrale dikterverk «Over Evne». Endelig har dette lyktes. For å få det til har vi måttet samle et ensemble av det beste norsk teater kunne framby — ensemblet er derfor sammensatt av skuespillere fra mange teatre.

Fra Det Norske Teatret har vi fått instruktøren Pål Skjønberg, fra Oslo Nye Teater kommer Wenche Foss, som i lengre tid har uttrykt ønske om å spille en rolle hos oss, fra Nationaltheatret Ada Kramm og Per Sunderland og fra Fjernsynsteatret Ivar Nørve. Alle disse er for første gang med i en av Riksteatrets egne oppsetninger. Men sammen med disse spiller to av våre veteraner og betydeligste skuespillere, Kolbjørn Brenda og Ingolf Rogde, og den unge Birgitta Edberg. Scenografien er ved Helge Hoff Monsen fra Den Nationale Scene, musikken er laget og arrangert av Finn Ludt fra Nationaltheatret, lydkulissene er ved Meny Bloch og lyssettingen ved Kari Borg, de to siste fra Det Norske Teatret.

Vi tror at vi har funnet fram til et riktig ensemble og til spennende konstallasjoner for «Over Evne». Om vi har lyktes i vår streben mot det beste kan bare forestillingen gi svar på.

Teatersjef

Vi har bedt Per Amdam skrive en kort sammenfatning av de synsmåter han har lagt fram i sin avhandling «Bjørnson og kristendommen 1832 —1875. Selvhevdelse — Selverkjennelse.» (1969.) Han har i denne boken framhevet enkelte nye sider ved forholdet.

BJØRNSON OG KRISTENDOMMEN

Man kan ikke vente noe annet enn at Bjørnson er — og forblir — religiøs. Han er jo prestesønn! Dette var hva Georg Brandes og flere med ham hevdet på den tiden da «Over ævne. Første stykke» ble til. Og det høres unektelig nokså tillitvekkende ut. Men la oss straks bryte denne kortslutningen — uten å ville undervurdere betydningen av den kristne arv Bjørnson tok imot i sitt barndomshjem. Hans far var like meget bonde som prest og en stridbar mann, som lå i kamp med sine omgivelser praktisk talt hele sin embetstid. Ikke minst med sin egen norske kirke. Den motsetningen tok Bjørnson altså med seg hjemmefra. Å være prestens eldste sønn i ei lita norsk bygd i forrige århundre disponerte dessuten for selvhevdelseskamp. Både Bjørnsons fysiske og psykiske utrustning gjorde den ualminnelig sterk. Den indre konflikten mellom selvhevdelsen og selverkjennelsen i dette motsetningsrike sinn måtte gi en vedvarende styrke i hans kamp med de religiøse spørsmål.

Påstanden om at Bjørnson opplevde folkelivet i sin barne- og ungdomstid «gjennom prestegårdsvinduer» har heller ikke mye for seg. Han opplevde mange prøvelser for familien både i Kvikne, Nesset, Molde og Kristiania, og det var ikke mye av ramt folkeliv han ikke deltok i. Leser man bondefortellingene med sans for virkeligheten bak virkelighetene, ser man at de er alt annet enn søndagsfortellinger. De skulle være som et svar på teologen og sosiologen Eilert Sundts avsløringer av sedelighetstilstanden i norske bygder, bl. a. Bjørnsons egen. Kristendommens etiske krav, slik de ble stilt både i barndomshjemmet, hos Eilert Sundt og ellers, skapte dyptgående religiøse problemer for Bjørnson gjennom hele ungdommen og manndommen. Den veldige lyslengselen i Bjørnsons diktning er mer psykologisk forståelig på bakgrunn av det mørke han ofte måtte leve i. «Man ser ju inga stjärnor där intet mörker är».

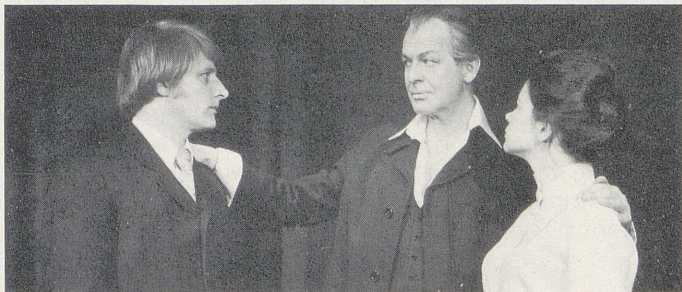
Utfordrende, forvirrende og vanskelig var også den religiøse brytningstiden han levde opp i. Faren var såkalt «overgangsteolog» med røtter i 1700-tallets rasjonalisme, student i en tid da både haugianismen og en alvorlig grundtvigianisme gjorde seg gjeldende.

Bjørnsons mor, som levde til han var over 60 år, var en varm, handlende kristen, tilhenger av grundtvigianismens «glade kristendom», på mange måter en betydningsfull impuls for hans religiøse selverkjenning. Morsmotivet i hans diktning taler meget om det. I 1850-årene, da Bjørnson var student og debuterte som dikter, gjennomgikk hovedstaden en alvorlig kristelig vekkelse, som hadde innflytelse på mange av våre diktere. En mektig utfordring gikk også ut fra Søren Kierkegaard, som nå «herskede over Vore Forestillinger», som Bjørnson skrev. Under sitt senere møte med Kierkegaards tanker utviklet Bjørnson sin oppfatning av at kristendommen var «over evne». Perioden 1858—1863 vil jeg betegne som Bjørnsons egentlige religiøse krise. Da går han i «lidelsenes høyskole» i mer enn én forstand — i sitt ekteskap, som forfulgt og jaget politiker og redaktør, hjemme hos sine foreldre, der han skriver «Faderen». Både denne novellen, «Arne», mange av hans dypeste dikt og hans betydeligste drama ved siden av «Over ævne. Første stykke», nemlig «Sigurd Slembe», vitner om et genuint kristent engasjement. Dramaet ble til i Roma, der Bjørnson også møtte Michelangelos kunst som religiøs inspirasjon. I det hele nås springflomålet i Bjørnsons forhold til kristendommen i disse årene.

Da han kom hjem igjen til «Tigerstaden», søkte han rehabilitering på mange fronter, som politiker, redaktør, teatersjef og dikter. Han er maktmennesket som søker en posisjon «hvorfra man ikke kan undlade at høre mig». Men samtidig er han den edle og hjelpsomme venn, fylt av en religiøst preget kallsbevissthet som ytrer seg i et fantastisk handlingsliv på mange plan.

Når han fra 1867 åpent bekjente seg som grundtvigianer, var det mye fordi han trodde på en forening

IVAR NØRVE, PER SUNDERLAND OG BIRGITTA EDBERG som Elias, Adolf og Rakel Sang.

av kristendom og moderne kulturliv gjennom grundtvigianismen. Den var «fremtiden», mente han. Men denne mediasjonslinjen ble umulig å holde for ham. Han kom i konflikt med sine danske grundtvigianske venner fra 1872, han ble mer og mer påvirket av «det moderne gjennombrudd»s menn, som Georg Brandes og Ernst Sars. Og under sin «40-årskrise», en alders- og maktkrise, gjennomgår han en depresjon som dikter. Han må ha en fornyelse for å kunne eksistere som kunstner. Bjørnson går over til realismen, han vil seile under «fremtidens» flagg. Flyttingen i 1875 til Aulestad med den grundtvigianske vennekretsen der betegnet bare avslutningen på en utvikling som lenge hadde foregått. Konsekvensen ble konflikt og avskjed med alle former for offisiell kristelighet.

Men nettopp fordi Bjørnsons forhold til kristendommen i siste instans var en personlig kamp, en dyptgående konflikt mellom selvhevdelsen og selverkjennelsen, skapte den sterke sjelelige brytninger som avspeiler seg i hans diktning, slik som i «Over ævne». Selv om diktverket er en estetisk avspeiling, møter vi her dikterens jeg på dypet, der han identifiserer seg med sine personer, slik at kunstverket sier oss noe annet og mer enn forfatterens bevisste tendens. Dette er diktningens mysterium, og det er dette som møter oss i «Over ævne. Første stykke» med sine mange tolkningsmuligheter.

Det typiske for Bjørnson etter 1875 og i 1880-årene, da han bl. a. skrev «Over ævne», var jo et stigende religiøst engasjement. Det er preget av kamp mellom tro og tvil, et rasjonalt religiøst behov som ytret seg i en lesetrang som aldri før, et utstrakt religiøst forfatterskap og en betydelig diktning som kretser om religiøse motiver. Bjørnson gikk til et selvforsvar med stempelingen av kristendommen som «over ævne», da han ikke hadde funnet løsningen på sitt problem, nemlig en modus vivendi mellom den kristne selverkjennelse og sin menneskelige selvhevdelse. Hans forhold til kristendommen var ikke religiøst avgjort etter 1875. Han kastet ikke kristelig-religiøse og -morske verdier over bord. Han ville humanisere kristendommen med den liberale teologis hjelp, finne fram til «det egentlige», «det sentrale», «det blivende» i kristendommen. Derfor kunne han bli såret i senere år når noen anklaget ham for å ha angrepet kristendommen. Han var da også med sine edle handlinger, sin kamp for medmennesker, et eksempel på et høyverdig kristelig-etisk sinnelag. Den kristne utfordring lå latent i Bjørnsons sinn alle hans dager.

ADA KRAMM og WENCHE FOSS
som Hanna Roberts og Klara Sang.

BIRGITTA EDBERG og IVAR NØRVE
som Rakel og Elias

OVER ÆVNE-MOTIVET, — NOEN BETRAKTNINGER HENTET FRA BJØRNSENS BREV

Over ævne-motivet er et av de sentrale temaer i Bjørnstjerne Bjørnsons diktning. Allerede i ungdomsverk fra slutten av 1860-årene, i utkastet til «En klokkefamilie» bl. a., tumler han med problemet: fantastens konflikt med virkeligheten, himmelstormeren som ikke enser livets realiteter. Men det er først i slutten av 1870-årene han for alvor blir opptatt av disse tankene og øyner deres innhold og rekkevidde. I mange brev og artikler fra denne tiden ser vi Bjørnson bevisst konfrontere idealets plan med livets. Det forløsende uttrykk: «over ævne» finner vi første gang i et brev til Georg Brandes 4. april 1878: «Og så sidder jeg i et stykke, hvori ideen dæmrede for mig, den idé, som jeg ubetinget heræfter gør til mit livs. Umiddelbart æfter at ideen blev stærk i mig, kom et stof i denne ny belysning: «over ævne!». En slægt med denne karakteristik — i liv, tro, på hundre forskællige måder, som i et drama dog blot må dæmre bag de fire à fem, som helt vises. En sådan familie samlet i en sal!» Kort tid etter går dikteren i gang med et nytt skuespill, der han vil behandle «dette i tiden, som frister os «over ævne», ikke i det økonomiske alene (ti her ær det alene et udslag av tids-sygdommen), men i vort forhold til idealerne. Dels er disse umulige (de religiøse?), dels usanne, falske, dels rigtige, men vi overspringer virkeligheden, idet vi uopholdelig vil have dem realiserede.» (Til F. T. Borg, 16. juli 1878.) Bjørnson tenkte seg sitt nye stykke som et lystspill, men «med sin tragedie i». Det ble imidlertid aldri noe av den påtenkte komedie, utpå høsten gikk arbeidet i stå. Men spørsmålet om det unaturlige og overmenneskelige ved idealkravene optok dikteren stadig, igjen og igjen understreket han faren ved å oppmuntre menneskene til å strekke seg utover grensen for det normale jeg.

Særlig er han opptatt av de religiøse idealer, som naturlig kan være på denne tid da han brøt med barnetro og kirke. Og når han igjen etter et par år tar fatt på sitt «over ævne»-drama, avspeiler handling og idé i mangt hans egen religiøse krise. I en artikkel i Aftenposten, 10. desember 1902, redegjorde han for hvorledes han kom bort fra tanken på å skrive en komedie: «... som jeg sad og studerede mine Personer, fandt jeg ud at den dybereliggende Grund til at de saa ofte tabte Fodfæstet i faktiske Forhold, var den at de haabede for meget af Himlen, eller ligesom forlængede den Tilværelse vi kjender og bør regne med over alle Grænser. Da jeg var kommen til den Erkjændelse, opgav jeg mit Lystspil og skrev et Drama om Ævnerens Begrænsning, og det blev «Over Ævne».»

Fra høsten 1880 gir Bjørnson stadige rapporter om fremgangen eller vanskelighetene med det nye arbeid. Til Brandes meldte han tidlig fra at han nå skrev et skuespill «som i tusene stykke er mit eget liv. Det er levende tragedie og der er kraft i den.» Dikteren er brennende opptatt av den religiøse problematikk som er det sentrale i «Over Ævne. Første Stykke». «Siden jeg gjorde det religiøse problem til det bærende, er det blet nyt og stort, dette stof. Det gjelder at behandle det slig, at en alvorlig kristen uden et øjeblik at stødes kan se det paa en scene. Og den opgave har jeg løst, — saa vidt jeg sælv, som her har gammel ærbødighed, kan dømme om det . . .» (Til T. J. Heftye, 30. juni 1883.) I et senere brev til Brandes forklarer han idéen nærmere: «Jeg arbeider paa «miraklet» (i «over ævne» første afdeling). Eiendommeligt stof; men det ligger for mig. Kierkegaards og Ibsens «Brand» har taget *Lovens* side af kristendommen og ufrivilligt og frivilligt bevist dens umulighed. Men evangeliets da? Den skønne, kærlighedsfulle hengivelse med miraklet som ledende stjerne over sine bønner . . . er den mindre umulig? Det er den jeg følger ud til sin yderste spidse i et saavidt muligt elskeligt, syndefrit menneske — og kommer in i overanstængelsens allersidste med dem, hvor alt blir nat . . .»

Første akt — eller handling, som han kaller den selv — gikk lett for dikteren. Med annen handling har han imidlertid besvær. Bjørnson kjente seg «dum og ræd, ræd for at jeg med min dumhed skal spilde en stor virkning, et fint sikkert sigte». Og i et brev heter det at «slutten paa bærgstigningen» var hård, forferdelig hård. Men det øyeblikk han leverte manuskriptet til «Over Ævne I» fra seg, var det med følelsen av seier og takknemlighet, slik han uttrykte det overfor forleggeren, Frederik Hegel: «Antagelig er det det mest storslagne jeg har faat lykke til at skrive . . .»

Opprinnelig tenkte Bjørnson, som nevnt, å skrive en serie «Over Ævne»-skuespill om en og samme familie. Alle medlemmene skulle lide av den «fælles-sygdom» å ville være «over ævne» hver på sin måte, til sitt øyemed. Omtrent i disse ordelag uttrykte dikteren seg i brev til F. T. Borg i 1878. Og i «Over Ævne. Annet stykke» — som han ikke skrev før tolv år etter at første del ble utgitt, tok han opp idéen i sosialpolitisk perspektiv. Så kom det ikke flere skuespill i den bebudede serie, — hvilket ikke vil si at Bjørnson ikke lenger var opptatt av idéen. I taler, artikler, brev og diktverk ga han fortsatt uttrykk for at målet for menneskenes liv og virke måtte være harmoni på det menneskelige plan — «det menneskelige i sin høyeste frihed og skønhed». Nevnes bør kanskje også at Bjørnson med tanker som disse søkte å tøyle sin egen ubendige natur — enskjønt, hverken i liv eller dikt ble han vel noensinne mer realist enn at målet alltid fikk «glans av det høie». Som han selv sa: han var dikter, ikke tenker. Så seiret da også ofte dikterens fantasi og visjon over tenkerens logikk og konsekvens. Tross stormen mot idealene forble han dem innerst tro . . .

A. M.

I denne forestillingen, i aktovergangen mellom 1. og 2. handling leser HANNA ROBERTS et utdrag fra «Den Kjerubinske Vandringssmann» av den tyske lege og teolog Silesius (Johann Scheffler, 1624—77).

Det ville ikke være riktig å måle Sang-skikkelsen i «Over Ævne I» med noe bestemt forbilde, men at Bjørnson har hentet trekk til ham fra menn han har kjent eller lest om, er sikkert. Det har vi til dels dikterens egne ord for. Her er litt om tre personligheter som fikk betydning for Bjørnsons bilde av Adolf Sang.

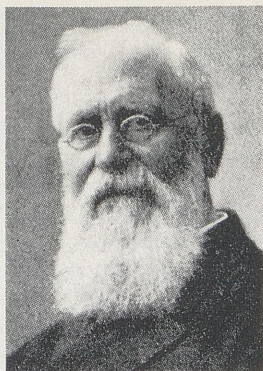
Da Bjørnson i 1874 kjøpte gården Aulestad i Gausdal, var det for å kunne være i nærheten av sine grundtvigianske venner ved Christopher Bruuns folkehøyskole. Ikke minst var han på den tid nær knyttet til teologen Christopher Bruun selv, — han beundret ham for hans helstøpte holdning både i politisk og kirkelig diskusjon. Etterhvert kjølnet imidlertid forholdet mellom de to, idet Bjørnson tok avstand fra Christopher Bruuns fanatiske moralisme. I artikkelen «De Mange» (Oplandenes Avis, 30. januar 1879) rettet Bjørnson et angrep mot norsk selvovervurdering, han dveler her ved det uhyrlige ved idealkravene, og man aner at det særlig er Christopher Bruuns skikkelse han har i tankene, Bruun som ifølge Bjørnson «elsket overanstrengelsen i menneskene». Nettopp denne tanke kan vi følge i «Over Ævne I», — tydeligst i den dialog som innleder første handling og der Klara og søsteren Hanna Roberts diskuterer Klaras forhold til presten Sang. Nevnes bør kanskje også i denne sammenheng at Georg Brandes' «Søren Kierkegaard» og Henrik Ibsens «Brand» hadde virket sterkt på Bjørnson og skjerpet hans blick for over evne-menneskenes farlige makt.

Forts. neste side

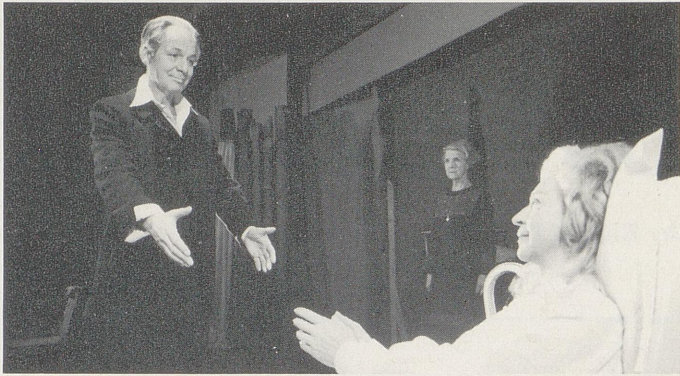
Christopher Bruun (1839—1920). Det er drag av Christopher Bruun både i Ibsens Brand og Bjørnsons Adolf Sang.

Kristofer Janson
(1841—1917).

Ved folkehøyskolen i Gausdal kom Bjørnson også i kontakt med Kristofer Janson, presten og dikteren, et menneske han kom til å nære inderlig hengivenhet for. Bjørnson har selv sagt at Adolf Sang er tegnet etter Kristofer Janson «den skjønneste Kristen, som jeg har seet i dette land . . .» I Verdens Gang for 3. august 1886 skrev han: «Jeg tænkte mere paa Janson end paa nogen anden, dengang jeg tegnede Sang i «Over Ævne». Ikke i Arten af hans Tro eller Begavelse; heller ikke udvortes (Sang er en stærk kjernesund Kar som for Eksempel Skrevsrud); men i fin hensynsfuld Kjærlighedskraft, i Offermot og Glæde tok jeg ham til Mønster. Jeg mente alt andet end at tegne «en moderne Kristusfigur» som Christopher Bruun i en mindre klar Stund fortalte . . . Nej, jeg vilde mere beskedent end som saa gi et Ideal af en troesvarm god Ven — en saadan som Janson er for alle, han virker iblandt og elsker. I en saadan from skikkelse vilde jeg saa indlægge den magnetiske Kraft til Under og Helbredelse.»

Det synes også naturlig å nevne en tredje skikkelse som utvilsomt har gitt dikteren inspirasjon til portrettet av Adolf Sang. Det er bonden Knut Rasmussen Nordgarden (1792—1876) fra Gausdal, vekkelsespredikant og mirakelmann. Bjørnson interesserte seg sterkt for ham og skrev vinteren 1877—78 biografien «Vis-Knut». Der heter det blant annet: «Han var i sin tid holdt for en profet; al sin tid for en mirakel-man, levde ogsaa sælv i forskællig slags fordom, sælvbedrag, men et fuldstændigt ærligt, muntert barn, i from tro, tilfreds fattigdom uden spor af forfængelighed, misnøie eller humbug, rent et vidunder af en rensket, god natur.» Det er tydelig at Bjørnson mens han arbeidet med boken om «Vis-Knut» ikke var nådd frem til problematikken i «Over Ævne I», men sikkert er det at dikteren senere kom til å hente trekk fra denne skikkelsen til presten Sang.

PER SUNDERLAND og WENCHE FOSS som Adolf og Klara Sang, i bakgrunnen ADA KRAMM som Hanna Roberts.

Bjørnstjerne Bjørnson leste med iver Charles Darwin, Auguste Comte, Herbert Spencer og John Stuart Mill, — og han ble preget av positivistenes fremtidsoptimisme og sterke tillit til at vitenskapelig tenkning og metode var veien til sannhet. Som kontrast til positivistenes fortolkning av virkeligheten kan det være av interesse å se hva en av vår tids store vitenskapsmenn, Albert Einstein, har hatt å si om forholdet mellom religion og vitenskap:

For vitenskapen kan bare fastslå hva som er, men ikke hva som burde være, og utenfor dens område er fremdeles verdidommer av alle slag nødvendige. Religionen beskjeftiger seg på den annen side bare med å verdsette menneskenes tanker og handlinger: den kan ikke med rette snakke om kjensgjerninger og forhold mellom kjensgjerninger. Etter denne fortolkning må alle de velkjente konflikter som tidligere er oppstått mellom religion og vitenskap, tilskrives en misforståelse av dette forholdet som jeg har forsøkt å fremsette her.

En konflikt oppstår for eksempel når et religiøst samfunn insisterer på at alle beretningene i Bibelen er absolutt sanne. Dette betyr en innblanding fra religionens side i det som er vitenskapens område; det er på denne bakgrunn en må se kirkens strid mot Galileis og Darwins doktriner. På den andre siden har vitenskapens representanter ofte gjort forsøk på å komme fram til et fundamentalt bedømmelsesgrunnlag for livsverdier og mål på en metodisk vitenskapelig bakgrunn og har på den måten satt seg selv i opposisjon til religionen. Disse konflikter er alle oppstått av skjebnesvangre feiltagelser.

Fra Albert Einstein: Tanker og meninger fra mine senere år.
Oversatt av Helmut Ormestad og Carl Frederik Prytz. Oslo 1950.

OVER EVNE

Av BJØRNSTJERNE BJØRNSON

Instruksjon Pål Skjønberg

Scenografi Helge Hoff Monsen

Musikk Finn Ludt

Lyd Meny Bloch/John Edwards

Lys Kari Borg

Sminke Nurven Bredangen

Suffli Ruby Hansen

Inspisient Knut Solhaug

Turnéleder Kolbjørn Brenda

Spilletid 1½ time, ingen pause.

PERSONENE:

Pastor Adolf Sang PER SUNDERLAND

Fru Klara Sang WENCHE FOSS

Mrs. Hanna Roberts ADA KRAMM

Elias IVAR NØRVE

Rakel BIRGITTA EDBERG

Bratt INGOLF ROGDE

Bispen KOLBJØRN BRENDA

Plakat
fra 1899.

National-Theatret

Lørdag 21de Oktober 1899 Kl. 7 $\frac{1}{2}$ —9 $\frac{3}{4}$.

gives:

Over Ævne,

Skuespil i 2 Handlinger af Bjørnstjerne Bjørnson.
Scenarieforsat af Theatechef Bjørnson.
Musik af Johan Halvorsen.

PERSONERNE:

Sang, Præst	Johan Falstrom.
Klara, hans Hustru	Johanne Dybwad.
Elias	Haldan Christensen.
Rakel	Angot Idrisken.
Ms. Hanna Roberts, Klaras Søster	Agnethe Schubsted-Hansson.
Hjorten	Henrik Klunson.
Bratt	Egil Fisk.
Knejer	Ludvig Muller.
Blank	Hans Bruun.
Brej	Jens Schmor.
Falk	Harald Stormoen.
Jensen	Theodor Bligh.
Fra Præstestue	Sofie Pærlhus.
Angot Flovvaagen	Agnes Christensen.
		Folk.

arene til Salonen lukkes præcis Kl. 7 $\frac{1}{2}$, og aabnes først, naar første Musiknummer er forbi.

Orkestret:

1. Berlioz: „Tristia“, Sotgemarsch for Kor og Orkester.
2. Halvorsen: Andante.

Overpris	Billetpriserne er:	Almindelig Pris
Forsamlingsloget fra Kl. 9—10 Form.		Forsamlingsloget fra Kl. 12—3 (Helligdage fra Kl. 12—10 og fra Kl. 11 Form.)
Kr. 30—	Fremmedloge (6 Pladser)	Kr. 25—
3—	Orkestergaarde	4—
3.50	Parkei A	3—
2.50	Parkei B	2.50
2—	Partiere	2—
3—	1ste Lograd: Loge I og 6	4—
3.50	Loge 7 og 8	3—
2.50	Loge 3, 4 og Frøstingens 1ste, 2den og 3die Bank	3—
2—	Loge 5, 6 og Frøstingens øvrige Banker	2.50
2.50	2de Lograd: Frøstingens 1ste og 2den Bank	2—
1.75	Øvrige Pladser	1.50
1—	Amfibitheater: 1ste og 2den Bank	1—
—	Øvrige Banker	—75
—50	Staaende	—50

(Eftersete Billetter til Fremmedlogen à Kr. 3— sælges efter Kl. 5.)
Til enhver Forsamling kan desuden Billetter faars ligesom ovenfor fra Kl. 12—3 til 30købeli Pris.
Billetterne gælder kun til den Forsamling, hvorefter de er købt. Indgangen udenfor Kl. 7.
Billetter sælges i Billetkontoret i Nationaltheatret. Telefonnummer 422.

Da Bjørnson skrev «Over Ævne I», var han optatt av at skuespillet skulle bli et oppgjør med kristendommens mirakeltro. Dikteren var sterkt påvirket av liberal bibelkritikk, og tenkte seg opprinnelig «Over Ævne I» som et lesedrama og debattinnlegg med liberalteologisk fortegn. Han ville ut fra moderne medisinske teorier forklare miraklet som et hysterisk og hypnotisk fenomen. På siste blad av førsteutgaven lot han derfor oppføre kildene for sin kunnskap om problemet: «Der henvises til: *Leçons sur le système nerveux faites par J. M. Charcot. Recueillies et publiées par le Dr. Bourneville, 3e édition. 2 vol. Paris 1881. chez A. Delahaye et E. Lecrosnier. Études cliniques sur l'hystéropilepsie ou grande hystérie par le Dr. Rich- ter. 1 vol. Paris 1881, chez A. Delahaye et E. Le- crosnier.*»

I dag søker vi skuespillets verdi mindre i problematikkenes aktua- litet enn i dets almengyldighet som et stort diktverk, det beste bevis på at dikteren seiret over debattanten, som så ofte var til- felle med Bjørnson. I stedet for ensidig agitasjon ga han oss i sin diktning kunstens, livets mangetydighet.

OVER ÆVNE I

PÅ NORSKE OG UTENLANDSKE SCENER

Fra 1856, da Bjørnstjerne Bjørnson trådte fram som dramatiker, og til 1909, da han la ned pennen for bestandig, offentliggjorde han i alt 21 skuespill. De aller fleste av disse oppnådde å bli oppført på scenen både i Norge og andre land mens Bjørnson levde. Men mange av dem var så preget av aktuelle problemer i den epoke da de ble skapt, at de hadde vanskelig for å hevde seg etter at dikteren var død. Ett av de Bjørnson-skuespill som kanskje fortsatt har en framtid foran seg i teateret, er *Over Ævne I*.

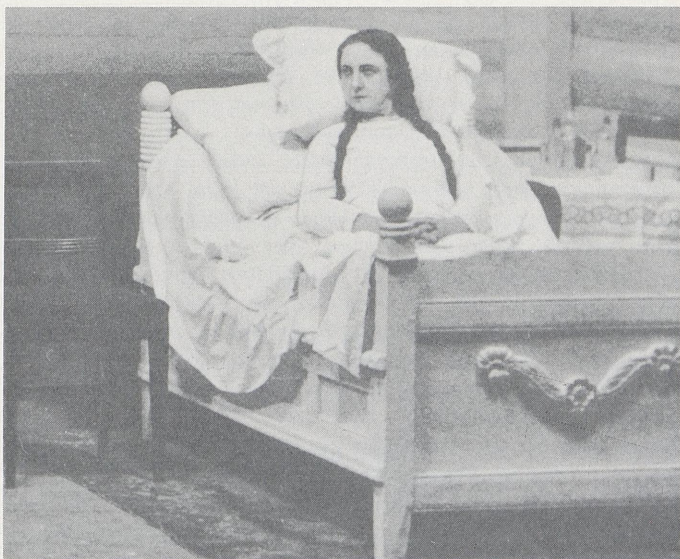
Dette to-akts-dramaet ble fullført i Paris i 1883, noen få år etter at Bjørnson hadde stridd seg igjennom en dyptgripende religiøs krise. Det hadde vakt sensasjonell oppsikt at dikteren offentlig tok avstand fra mange av de ærverdige kristne dogmer som hadde utgjort grunn-pillarene i hans barndomstro. I dramaet er det kristendommens krav på å kunne utvirke undere som blir prøvesteinen på dens sannhet. Pastor Adolf Sang, den mannlige hovedfiguren, satser all sin ubendige styrke på å kunne løfte underet ned fra himmelen til hjelp for menneskene. Han har helbredet mange syke ved bønn og håndspåleggelse. Men sin egen hustru, Klara Sang, som ligger lammet og nervesvekket i sin seng, kan presten ikke hjelpe. Hun deler nemlig ikke sin manns tro. I mer enn et døgn står Adolf Sang nå foran alteret i den vesle Nordlands-kirken, mens han synger salmer og ber for hustruen som er falt i en dyp hypnose-lignende søvn i prestegården like ved. Flere varsler tyder på at Sangs Jakobs-kamp med sin Gud skal bli kronet med seier. Utgangen på dramaet hever seg en kort stund mot jublende ekstase, men slår brått om i rystende katastrofe. Sangs streben har vært over evne.

Dette skuespillet som rommer finere poesi, rikere menneskeskildring og større dramatisk kraft enn alle andre Bjørnson-skuespill, ble av norske teaterledere i 1880-årene ansett som altfor radikalt. Ingen her hjemme ville oppføre det. Men den kjente svenske skuespilleren og teatersjefen August Lindberg ble tidlig oppmerksom på det og kjente seg overbevist om at det måtte kunne gis med mektig scenisk virkning. Han satte seg i forbindelse med Ludvig Josephson, som var sjef for Nya Teatern i Stockholm, og som hadde æren av flere fremragende Bjørnson-oppførelser tidligere, både i Stockholm, Gøteborg og Kristiania. Bjørnson ga til slutt Josephson og Lindberg tillatelse til å presentere stykket for Stockholms teaterpublikum.

I flere brev fra Paris til teatersjef Ludvig Josephson opptrådte Bjørnstjerne Bjørnson faktisk som en slags fjern-instruktør av sitt eget drama. Sin urpremière fikk *Over Ævne I* den 2. januar 1886. August Lindberg spilte Adolf Sang med sterk under-

streking av det lyriske i rollen. Som Klara Sang la Hilda Amalie Klefberg mest vekt på den nervøse sykdommen. Slik Klara her ble framstilt, forsto en at hun måtte ha levd under et knugende åndelig trykk i prestegården. Best av alle var den store karakter-skuespilleren Emil Hillberg. I sin tolkning av en birolle — pastor Bratt — gjorde Hillberg en monumental innsats. Men den himmelstormende religiøse lidenskapen og den fine erotiske poesien hørte en ikke så mye til i denne oppførelsen. Klokkeklangen og halleluja-sangen i utgangsscenen manglet det store brus. Og publikum sviktet. Dramaet måtte tas av plakaten etter noen ganske få oppførelser.

Sitt gjennombrudd på scenen opplevde *Over Ævne I* først i slutten av 1890-årene. Et nytt teaterhistorisk klima hadde avløst scene-naturalismen. Også i teateret trivdes nå lyrikken og mystikken, den erotiske lidenskapen, og dyrkelsen av unntagelsesmennesket eller den store personlighet. Også i denne omgang lå utlandet foran Norge. Allerede i 1894 presenterte franskmannen A. M. Lugué-Poë det nordnorske mirakeldramaet av Bjørnson på sin parisiske eksperimentscene Théâtre L'Oeuvre. Gunnar Heiberg gjorde denne merkelige begivenheten kjent i Norden gjennom et av sine morsomme Paris-brev. Snart begynte nordiske teaterfolk å tumle med nye planer om å spille stykket. Sin annen nordiske première fikk *Over Ævne I* på Folketeatret i København våren 1899. Her var Herman Bang stykkets intense instruktør. I den mannlige hovedrollen plasserte han Johannes Nielsen, som hadde sin bakgrunn i grundtvigiansk høyskolemiljø. Han virket hjemmevant i rollen fra første til siste stund, og leverte et fint, varmt og sterkt spill. God støtte fikk han av den unge Alma Ahlstrøm i den kvinnelige hovedrollen. Denne oppsetningen ble en betydelig suksess og oppnådde ikke mindre enn 57 oppførelser. Nå var turen endelig kommet til den norske urpremièren på Bjørn-

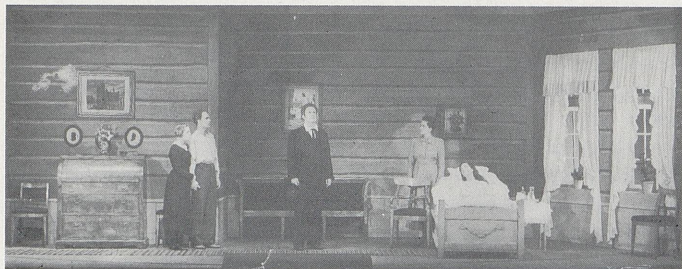
HENNY SKJØNBERG som Klara Sang.
Trøndelag Teater 1942.

sons dramatiske hovedverk. Den gikk av stabelen på det nye Nationaltheatret i Kristiania høsten 1899. Den unge og dynamiske sjefen Bjørn Bjørnson hadde lært presis og effektiv iscenesetning i hertugen av Meiningens teater i Tyskland. Bjørn Bjørnson sørget for at forestillingens «tekniske» apparat fungerte prikkfritt og sterkt. Men teatersjefens far, Bjørnstjerne Bjørnson selv, hadde ved denne anledning begitt seg fra Aulestad til Kristiania for å ta skuespillerinstruksjonen i sine egne myndige og følsomme hender. B. B. og b. b. — eller den store og den lille bjørn — skapte på denne måten en stjerneforestilling! Bjørnstjerne fylte hver enkelt av de opptredende med livspustet fra verket og fra seg selv. Han greidde å stemme alle de ulike rollene sammen til et fulltonende orkester. Både den himmelstormende lidenskapen og den våre, stillferdige poesien var hørbare. En ypperlig innsats ble gjort av Johanne Dybwad som Klara Sang. I hennes utforming av rollen kom både det svake og det sterke, både det selvutslettende og det selvbevisste til sin rett. Som Adolf Sang spilte Johan Fahlstrøm med ro og tyngde, men kanskje ikke med den troens lidenskap som teksten forutsetter. Fru Agnethe Schibsted Hansson var nøktern og rolig som Klara Sangs søster Hanna Roberts. I prestebarnas roller hadde man anbrakt Halfdan Christensen og Aagot Didriksen, som utførte dem med ungdommelig begeistring og alvor. Harald Stormoen og Egil Eide skapte markerte typer av et par av presterollene, og Sofie Parelius ga den gamle presteenken med stil og ærbødighet.

Det var altså norske skuespillere på topp-plan som gikk sammen med dikter og instruktør om den store oppgaven i 1899. Noen av dem som deltok i 1899, kom til å være med i flere oppførelser av dramaet, helt fram til 1946! På den måten levde dikterens egen instruksjon videre, og har vært med å prege alle presentasjoner

av stykket i Norge, og til dels i våre granneland, opp mot midten av dette århundre. En verdifull kunstnerisk tradisjon har gitt oppførelsene av *Over Ævne I* stil og reisning. Men det kan vel ikke utelukkes at denne pieteten overfor arven fra dikteren selv også kan ha stengt for nytolkninger og mer moderne scene-løsninger.

Suksessen i Kristiania i 1899 ga signalet til mange oppførelser i den etterfølgende tid. I 1901 vant Bjørnson en betydelig seier med dramaet på Svenska Teatern i Stockholm, der Anders de Wahls utførelse av Adolf Sangs rolle gikk over i historien som en strålende skuespillerprestasjon. Det kongelige Theater i København fulgte etter, likeså Svenska Teatern i Helsingfors. Ved Bjørnsons syttiårs-dag i 1902 ble *Over Ævne I* gitt som jubileumsforestilling flere steder i Norden. Kanskje det brakte dikteren aller størst glede at stykket i denne tiden også inntok mange scener ute i det store Europa. Det ble spilt for lydhøre tilskuere på Det tsjekkiske nasjonalteater i Praha i 1900. Samme år gikk det på Deutsches Theater i Berlin, og dette ble signalet til en rekke oppførelser på kjente scener utover Tyskland og Østerrike-Ungarn. Dramaet nøt også den sjeldne ære å bli presentert på det fornemme Royalty Theatre i London i 1901.

Fra Nationaltheatrets oppførelse av *Over Ævne I* i 1949.

I tiden framover mot 1930 ble *Over Ævne I* stadig gitt i repriser på teatrene i Norden. Johanne Dybwad fortsatte i Klara Sangs rolle på Nationaltheatret, sekundert av Magda Blanc på Den Nationale Scene. Johan Fahlstrøm og Johan Hauge gjestet som Adolf Sang ved flere scener, men ved Nationaltheatret overtok til slutt Halfdan Christensen rollen. Ved hundreårsjubileet for dikterens fødsel i 1932 ble *Over Ævne I* spilt på ny ved Nationaltheatret. Johanne Dybwad, som stod for instruksjonen, spilte Klara Sang med Agnethe Schibsted Hansson som Hanna Roberts, akkurat som ved førsteoppførelsen i 1899. Halfdan Christensen spilte Adolf Sang. Ved det samme dikterjubileum ble *Over Ævne I* gitt som minneforestillinger både på Dramatiska Teatern i Stockholm og Det kongelige Theater i København.

De siste norske oppførelser av Bjørnsons religiøse drama fant sted i 1940-årene. Trøndelag Teater satte det opp i 1942 med Axel Thue og Henny Skjønberg i hovedrollene. Nationaltheatret spilte stykket ved Halfdan Christensens 50-års-jubileum som scenekunstner i 1946. Jubilanten instruerte og spilte selv Adolf Sang. En annen fin skuespiller av den gamle garde, David Knud-

sen, opptrådte i en av sine små glansroller som presten Falk. I Klara Sangs rolle spilte denne gang Tore Segelcke, og som prestebarna Elias og Rakel Sang opptrådte Jørn Ording og Evy Engelsborg. Da Nationaltheatret feiret sitt 50-års-jubileum i 1949, ble stykket tatt fram på ny, og denne gang opplevde Oslos teaterpublikum Stein Grieg Halvorsen og Tore Segelcke i hovedrollene. Også denne stilfulle framføringen var preget av lojalitet overfor den Over Ævne-tradisjon som man hadde dyrket ved landets hovedscene. Bare her er Bjørnstjerne Bjørnsons religiøse tragedie alt i alt blitt spilt 129 ganger, som er et høyt antall for alvorlig dramatik i vårt land.

Etter at stykket nå har hatt en hvilepause på over 20 år, har Riksteatret vist det prisverdige initiativ å sette det opp igjen, og denne gang med helt nytt mannskap. Kanskje vi nå får oppleve en fornyelse av oppsetningsplan og spillestil, som vil bringe Over Ævne i kontakt med vår tids teaterpublikum?

HARALD NORENG

BJØRNSTJERNE BJØRNSONS

SKUESPILL:

Mellem Slagene	1856
Halte-Hulda	1858
Kong Sverre	1861
Sigurd Slembe	1862
Maria Stuart i Skottland	1864
De Nygifte	1865
Sigurd Jorsalfar	1872
En Fallit	1875
Redaktøren	1875
Kongen	1877
Det ny System	1878
Leonarda	1879
En Hanske	1883
Over ævne I	1883
Geografi og kjærlighed	1885
Over ævne II	1895
Paul Lange og Tora Parsberg	1898
Laboremus	1901
På Storhove	1902
Daglannet	1904
Når den ny vin blomstrer	1909
Kong Eystejn (posthumt)	1932

Skulle noen ønske å utdype sitt kjennskap til «OVER ÆVNE», håper vi følgende litteraturliste kan være til hjelp.

Litteraturhistorie og biografi:

- FRANCIS BULL, *Norsk Litteraturhistorie*, b. IV, 2, Oslo 1963, s. 647 f.
HARALD BEYER, *Norsk Litteraturhistorie*. Revidert og utvidet ved Edvard Beyer, Oslo 1963, s. 286.
GEORG BRANDES, *Samlede Skrifter* III, Kbh. 1900, s. 408.
GERHARD GRAN, «Bjørnsons religiøse krise», i *Norsk aandsliv i hundrede aar*, Kria. 1915, s. 123 f.
HARALD BEYER, «Bjørnsons religion», i *Fritt ord*, 1932, s. 247 f.
HALVDAN KOHT, «Over ævne» i *Syn og segn* 1932, s. 433 f.
ARNE HEGGEN, «Bjørnsons kamp mot dogmene som bakgrunn for «Over ævne I»», i *Edda*, 1951, s. 220 f.
PER AMDAM, *Bjørnson og kristendommen* I. Oslo 1969.

Idéhistoriske studier:

- CHRISTOPHER BRUUN, «Over Evne», i *For frisindet Christendom*, Chria. 1884, s. 25 f.
EIVIND BERGGRAV, «Bjørnson og kristen tro», i *Kirke og kultur* 1932, s. 385 f.
OLAV DALGARD, «Brand — Over ævne I — Læraren. Tri kristendomssyn», i *Kirke og kultur* 1929, s. 274 f.
JOHN NOME, *Bjørnsons dikterproblem. Studier omkring «Over ævne»-idéen*, Oslo 1934.

Estetiske og dramaturgiske studier:

- CHRISTEN COLLIN, ««Over Evne» og den græske tragedie», i *Studier og portræter*, Kria. 1901, s. 105 f.
MARTIN LAMM, *Det moderna dramat*, Sth. 1948, s. 100 f.
HARALD NORENG, *Bjørnstjerne Bjørnsons dramatiske diktning*, Oslo 1954.
PER AMDAM, *Tre litterære analyser* (Synnøve Solbakken, Åpne vanne og Over ævne I), Oslo 1963.

Teaterhistoriske studier:

- Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling med svenske*, b. II, Oslo 1961, s. 256 f.
JEAN LESCOFFIER, *Bjørnson et la France*, Oslo 1936, s. 60 f.
GUNNAR HEIBERG, *Ibsen og Bjørnson paa scenen*, Kria. 1920, s. 112 f.
PER LINDBERG och STEN af GEIJERSTAM, *Anders de Wahl*, Sth. 1944, s. 50 f.
ANTON RØNNEBERG, *Nationaltheatret gjennom femti år*, Oslo 1949.
AXEL OTTO NORMANN, *Johanne Dybwad*, Oslo 1937, s. 116 f.
HARALD NORENG, ««Over ævne I» på svenske scener», *Edda* 1960, s. 84 f.
HARALD NORENG, *Bjørnsons skuespill på svensk scene*, Oslo 1967, s. 105 f. og s. 163 f.

Ovenstående oversikt er utarbeidet på grunnlag av litteraturlisten i OVER ÆVNE I, Gyldendals Studiefakler, Oslo 1969. Denne utgaven følger verkets opprinnelige språkform og har innledning og kommentarer av professor Harald Noreng.

VELKOMMEN I TEATRET!

Her er teatrenes repertoar for vinteren 1973:

RIKSTEATRET:

Egne forestillinger:

«Veslefrikk med fela» av Asbjørn Toms og Tor Hultin.

Regi: Asbjørn Toms.

Turné: 19/1—14/4.

«Den tapre soldaten Svejk» av Jaroslav Hasek.

Regi: Gudrun Waadeland. Turné: 1/2—13/4.

«Agnes» av Kent Andersson.

Regi: Karen Randers-Pehrson.

Turné: 19/2—9/4.

«Over Evne» av Bjørnstjerne Bjørnson.

Regi: Pål Skjønberg.

Turné: 22/2—13/4.

MØRE og ROMSDAL REGIONTEATER

Teatret vårt:

«Ordet» av Kaj Munk.

Regi: Rønnaug Alten og Kjetil Bang-Hansen.

Turné: mars—mai.

Fra NATIONALTHEATRET:

«Frøken Julie» av August Strindberg.

Regi: Kirsten Sørlie.

Turné: 22/1—27/1.

«Gengangere» av Henrik Ibsen.

Regi: Pål Løkkeberg.

Turné: 12/2—13/2,

2/4—6/4.

«Pendlerne», et gruppearbeid.

Regi: Janken Varden og Stein Winge.

Turné: 12/3—31/3.

Fra DET NORSKE TEATRET:

«Tenåring» av James Leo Herlihy og William Noble.

Regi: Siri Rom/Odd Jan Sandsdalen.

Turné: 30/1—28/2.

For skolane:

«Song om død og liv», eit Tor Jonsson-program.

Regi: Ingebjørg Sem.

Turné 13/2—10/3.

Fra Oslo Nyes Dukketeater:

«Festen på taket» av Jean-Loup Temporal.

Regi: Jean-Loup Temporal.

Turné: 29/1—22/2.

Fra TRØNDELAG TEATER:

«Nok sex, takk!» av Anthony Marriott og Alistair Foot.

Regi: Håkon Qviller.

Turné: 25/4—15/5.

Fra ROGALAND TEATER:

«Operettekabaret».

Turné: 25/4—10/5.

Fra DUKKETEATERVERKSTEDET:

«Rødhette» av Arne Mykle.

Regi: Arne Mykle.

Turné: 27/2—13/4.

BLACK THEATRE. Gjestespill fra Prag:

«Fair of hands».

Regi: Jiri Srnec.

Turné: 6/2—19/2.

Fra DEN NATIONALE SCENE (for skolene).

«Skyld» av Cecil Bødker.

Regi: Astrid Schwab.

«En skorstein på hodet» av Allan Rune Pettersson.

Regi: Astrid Schwab.

«I Bakvendtland» av Alf Prøysen.

Regi: Jannik Bonnevie.

Turné: mars.

På HALOGALAND TEATER:

«Det e hær æ høre tel» av Klaus Hagerup.

Oppsøkende program for skoler:

«Peer Gynt»-program og vise- og lyrikkprogram.

Er De i Oslo, kan De se disse forestillingene:

NATIONALTHEATRET:

Hovedscenen:

«Tolvskillingsoperaen» av Bertolt Brecht og Kurt Weill.

Regi: Pål Løkkeberg.

Musikalsk innstudering: Finn Ludt.

«Den spanske flue» av Franz Arnold og Ernst Bach.

Regi: Hans Dahlin.

«En sommernattsdrøm» av William Shakespeare.

Regi: Edith Roger.

«Den politiske Kandestøber» av Ludvig Holberg.

Regi: Kirsten Sørli.

AMFISCENEN:

«Frøken Julie» av August Strindberg.

Regi: Kirsten Sørli.

«Gengangere» av Henrik Ibsen.

Regi: Pål Løkkeberg.

«For lukkede dører» av Jean-Paul Sartre.

Regi: Stein Winge.

«Sticks and Bones» av David Rabe.

Regi: Arild Brinchmann.

Deretter er det planer om å sette opp

«Leve Gary» av Allan Edwall i slutten av mars.

Regi: Otto Homlung.

PA AMFISCENEN for barna:

«En modig mygg» av Turid Balke.

Regi: Turid Balke.

«Gutten og gullfuglen» av Tone Danielsen, Klaus Hagerup, Sigmund Sæverud, Nils Utsi og Erik Blindheim.

Regi: Svein Scharffenberg.

DET NORSKE TEATRET:

«Bør Børson jr.» av Johan Falkberget/Harald Tusberg.

Regi: Sverre Udnæs.

«Påske» av August Strindberg.

Regi: Gerhard Knoop.

«Brand» av Henrik Ibsen. Regi: Bjørn Endreson.

«Ungen» av Harald Tusberg etter Oskar Braatens skodespel.

Regi: Barthold Halle.

«Det stig av hav» av Tormod Skagestad.

Regi: Tormod Skagestad.

«Veslefrikk med fela» av Asbjørn Toms.

Regi: Rolf Daleng.

«Om sju jenter» av Erik Torstensson.

Regi: Ingebjørg Sem.

«Song om død og liv» av Tor Jonsson.

Regi: Ingebjørg Sem.

«Kaspar» av Peter Handke.

Regi: Harald Hoaas.

«Rør» av Heinrich Henkel.

Regi: Ole-Jørgen Nilsen.

«Tenåring» av William Noble, James Leo Herlihy.

Regi: Siri Rom/Odd Jan Sandsdalen.

OSLO NYE TEATER:

«Alle har en annen» av Allan Ayckbourn.

Regi: Johan Fillingner.

Centralteatret:

«That Championship Season» av Jason Miller.

Regi: Barthold Halle.

«Det lykkelige valg» av Nils Kjær.

Regi: Toralv Maurstad.

«Knudsen og Ludvigsen» av Øystein Dolmen og Gustav Lorentzen.

Regi: Terje Mærli.

Er De i Bergen, kan De se disse forestillingene:

DEN NATIONALE SCENE:

Hovedscenen:

«Nei, nei, Nanette» av Vincent Youmans.

Regi: Sven Henning.

«Om sju jenter» av Erik Torstensson. Regi: Otto Homlung.

«Ordet» av Kaj Munk. Regi: Knut Thomassen.

«Den spanske flue» av Frank Arnold og Ernst Bach.

Regi: Rolf Berntzen.

«Agnes» av Kent Andersson. Regi: Anne Gullestad.

For barna:

«Ostindiafarerne». Gruppeteater fra Gøteborg Stadsteater.

Regi: Arne Jacobsen.

Lille Scene:

«Bare jeg var som de andre» av Ulla Dahlerup.

Regi: Arne Jacobsen.

«I Bakvendtland» av Alf Prøysen.

Regi: Jannik Bonnevie.

«En skorstein på hodet» av Allan Tor Rune Pettersson.

Regi: Astrid Schwab.

«Skyld» av Cecil Bødker.

Regi: Astrid Schwab.

«Hvorfor er alt så lenge siden» av Helge Hagerup.

Regi: Arne Jacobsen.

Er De i Trondheim, kan De se disse forestillingene:

TRØNDELAG TEATER:

Hovedscenen:

«Geografi og Kjærlighet» av Bjørnstjerne Bjørnson.

Regi: Arne Aas.

«Peer Gynt» av Henrik Ibsen.

Regi: Stein Winge.

Teaterloftet:

«Satans Kvinnfolk» av Håkon Qviller og Hallvard Lydvo.

Regi: Håkon Qviller.

«Dengang» av Harold Pinter.

Regi: Jon Heggedal.

For barna:

Dukkeforestilling:

«Onkel Eventyr» av Asbjørn Toms.

Regi: Karel Hlavaty.

«Klaban Klovn og Nikodemus Stankelbein» av Håkon Qviller.

Regi: Henny Mürer.

Er De i Stavanger, kan De se disse forestillingene:

ROGALAND TEATER:

«Den skjønn Helene» av Jacques Offenbach.

Regi: Arne Thomas Olsen.

«En handelsreisendes død» av Arthur Miller.

Regi: Gerhard Knoop.

«Rosmersholm» av Henrik Ibsen.

Regi: Elisabeth Bang.

«Fru Carrars gevær» av Bert Brecht.

Regi: Merete Skavlan.

Musikalsk kabaret.

Regi: Arne Thomas Olsen.

«Askepott og Lillemus-Mei» av Bjørn Endreson.

Regi: Sverre Bentzen.

Programredaktør: ANNE MIDGAARD.

Fotograf: STURLASON.

Bildene er tatt under arbeidsprøver.

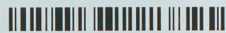
Omslag, første side: Gustav Vigeland's byste av Bjørnstjerne Bjørnson.

Omslag, bakside: «Over Evne» av Göran Ohldieck.

INGOLF ROGDE og KOLBJØRN BRENDA
som Bratt og Bispen.

Over evne : av Bjørnstjer

21g010078

